

Zonnepark voor duurzame gemeente: lichtpuntje of doorn in het oog?

Een frame analyse van belanghebbenden over (multifunctionele) zonneparken in de gemeenten Boxmeer en Bergen

Inhoudsopgave

1. Inleiding	1
2. Theoretisch kader	2
3. Deelvragen	5
4. Onderzoeksmethoden	6
5. Resultaten	7
6. Discussie en conclusie	10
7. Aanbevelingen	12
8. Referenties	14

1. Inleiding

We zitten momenteel in een energietransitie. Om een verdere opwarming van de aarde tegen te gaan zullen fossiele brandstoffen moeten worden vervangen door duurzame energiebronnen.

Om een transitie als deze te kunnen laten slagen is er een herordening nodig van drie elementen: *Hardware*, *orgware* en *software* (Smits, 2000). *Hardware* is het materieel, ofwel de technologie, zoals windmolens en zonnepanelen. *Orgware* gaat over de organisatorische kant van het verhaal. Regelgeving en financiële middelen zijn cruciaal om de ontwikkeling en het functioneren van de hardware mogelijk te maken (Aarts et al., 2014, p. 239). *Software* gaat over de opvattingen, associaties en kennis van belanghebbenden over de technologische ingrepen in het landschap, zoals de aanleg van zonneparken. Ook gaat het over de benodigde sociale kennis voor het ontwikkelen van een gezamenlijke visie op de inrichting van het landschap waarin meningen en gedragingen van het publiek worden meegenomen (Aarts, 2018; Aarts et al., 2014, p. 239).

Gemeenten hebben de uitvoerende taak om de klimaatdoelstellingen van Nederland na te streven. Dit zal ingrijpende gevolgen hebben voor het landschap en de samenleving en de acceptatie daarvan is niet vanzelfsprekend. Het wetenschappelijk doel van dit onderzoek was om inzicht te krijgen in de frames van verschillende stakeholders met betrekking tot de acceptatie van (multifunctionele) zonneparken in de gemeenten Boxmeer (NB) en Bergen (LB). Hiervoor is de volgende onderzoeksvraag opgesteld: Welke frames brengen verschillende stakeholders naar voren met betrekking tot de acceptatie van (multifunctionele) zonneparken in de gemeenten Boxmeer en Bergen, welke patronen zijn hierin te ontdekken en hoe kunnen deze worden begrepen vanuit professionele achtergronden? Uiteindelijk zijn deze inzichten gebruikt om aanbevelingen te doen aan deze gemeenten ten behoeve van een effectieve samenwerking voor het behalen van de energiedoelstellingen.

2. Theoretisch kader

2.1 Framing

In dit onderzoek staat het idee centraal dat de wereld om ons heen verschillend wordt geïnterpreteerd. Het concept 'framing' is gebruikt bij het analyseren van gesprekken met stakeholders om inzicht te krijgen in hun ervaringen met de situatie (Aarts et al., 2011). Wanneer bepaalde aspecten van de waargenomen realiteit worden geselecteerd en benadrukt, spreken we van framing (Entman, 1993). Ieder mens gebruikt frames om betekenis te geven aan de wereld om zich heen. Om een probleem of situatie te kunnen begrijpen zal deze moeten worden bekeken vanuit de verschillende frames die mensen hebben (Aarts et al., 2011; Dewulf & Bouwen, 2012). Mensen hebben verschillende frames omdat ze een verschillend referentiekader (Engels: *frame of reference*) hebben (Leeuwis & Aarts, 2011). Dit is een soort cognitief filter waarmee percepties (bewust of onbewust) worden gevormd. Het referentiekader wordt vaak onderverdeeld in verschillende elementen, zijnde: waarden, normen, belangen, kennis en overtuigingen (Nijland et al., 2018). De elementen kunnen worden gebruikt om de frames van stakeholders te analyseren en zijn hieronder kort uitgelegd:

- Waarden: Meningen over wat intrinsiek belangrijk is en waarom. Deze worden vaak gebruikt om te onderbouwen waarom men iets wel of niet accepteert.
- Normen: Gaan over een ideaal beeld waarin waarden zijn ingebed en wat zou moeten gebeuren om dat ideaal te realiseren.
- Belangen: Persoonlijke drijfveren; hetgeen waar men baat bij heeft.
- Kennis: Bestaande uit feiten (eerste orde realiteiten), maar ook associaties, verhalen, ervaringen en indrukken.
- Overtuigingen: Meningen over hoe kwesties in de werkelijkheid nu eenmaal in elkaar zitten (tweede orde realiteiten).

2.2 Maatschappelijke acceptatie

De energietransitie heeft ingrijpende gevolgen voor het landschap en onze samenleving. De planning van energieprojecten gaat dan ook vaak gepaard met onvrede en onbegrip. Maatschappelijke acceptatie, ofwel publieke steun, is niet vanzelfsprekend. Acceptatie is een breed begrip en gaat in dit onderzoek over de maatschappelijke acceptatie van (multifunctionele) zonneparken in de gemeenten en het beleid ten behoeve van deze projecten. Acceptatie reflecteert het gedrag dat het gebruik van een technologie ondersteunt of mogelijk maakt.

In dit onderzoek is de maatschappelijke acceptatie in twee onderdelen gesplitst: Acceptatie van beleid en vertrouwen, communicatie en procedurele rechtvaardigheid.

Acceptatie van beleid

In het boek 'Strategische communicatie' van Aarts *et al.* (2014) wordt de acceptatie van beleid behandeld (Aarts *et al.*, 2014, pp. 199-200). Volgens hen gaat acceptatie van beleid over de bereidheid zich aan het beleid te conformeren doordat men er werkelijk achter staat en niet omdat men er niet onderuit kan (Aarts *et al.*, 2014, p. 200). Er worden verschillende aspecten onderscheiden die te maken hebben met de acceptatie van beleid. Allereerst zijn de ernst van het probleem en het besef daarvan belangrijke factoren. Wanneer er onbegrip is over de urgentie van het probleem of het beleid zal de acceptatie waarschijnlijk moeizamer gaan. Als tweede speelt de noodzaak tot staatsinterventie een rol. Wanneer een probleem erkend wordt is het niet vanzelfsprekend dat we willen dat de overheid ingrijpt (Aarts *et al.*, 2014, p. 199). In dit onderzoek is klimaatverandering met bijkomende noodzaak tot energietransitie het probleem en zijn het de gemeenten die ingrijpen op lokaal niveau (op aansturen van de nationale overheid). Het derde aspect is de (in)effectiviteit van de maatregel. Wanneer er twijfel is over de effectiviteit ervan kan dit zorgen voor onbegrip (Aarts *et al.*, 2014, p. 200). Het kan dus zo zijn dat men het probleem wel ziet, maar vindt dat zo'n klein land als Nederland toch weinig verschil kan maken. Het vierde aspect is het realisme en de inpasbaarheid van de maatregel. Men kan vinden dat de voorgeschreven maatregelen onrealistisch zijn doordat ze bijvoorbeeld teveel geld gaan kosten. Hierdoor kan verzet ontstaan. De inpasbaarheid gaat over de integratie van het project. Het laatste aspect is de rechtvaardigheid van de maatregelen. Wanneer iemand zich meer belast voelt dan anderen bestaat de kans dat dit gaat tegenwerken (Aarts *et al.*, 2014, p. 200).

Naast deze aspecten speelt de locatie van een energieproject ook een belangrijke rol. Weerstand tegen specifieke energieprojecten wordt vaak geweten aan het 'Not In My Back Yard' (NIMBY) principe: men accepteert hernieuwbare energie zolang het project maar niet in hun achtertuin komt te staan (Wüstenhagen *et al.*, 2007). Vaak is er echter veel meer aan de hand; maatschappelijke acceptatie hangt namelijk ook samen met de mate waarin de lokale bevolking wordt betrokken bij de besluitvorming.

Vertrouwen, communicatie en procedurele rechtvaardigheid

Vertrouwen is een belangrijke factor in maatschappelijke acceptatie. Wanneer er vertrouwen is, is de acceptatie gewoonlijk hoger (Huijts *et al.*, 2012). Vertrouwen hangt tegelijkertijd ook samen met de ervaren rechtvaardigheid. Wanneer iets als onrechtvaardig wordt ervaren kan dit leiden tot protesten en beschadigde relaties door wantrouwen. Bij beslissingen over de locatie van energieprojecten worden risico's afgewogen. Dit kunnen milieu, economische of sociale risico's zijn. Hoe er over deze risico's wordt gecommuniceerd en wie deze beheren beïnvloedt de ervaren rechtvaardigheid en het vertrouwen (Wüstenhagen *et al.*, 2007). Een goede communicatie kan het vertrouwen en de ervaren rechtvaardigheid dan ook verhogen. Het zogeheten *sturingsmodel*, waarbij

de overheid beslissingen maakt en ervan uitgaat dat de burgers het accepteren, blijkt vaak niet te werken omdat er te weinig aandacht is besteed aan de leefwereld van de burger. Het *participatiemodel* daarentegen, waar burgers en andere stakeholders kunnen meepraten over zaken, kan de acceptatie wel verhogen (Aarts et al., 2014, pp. 202-203). De overheid – of meer lokaal, de gemeenten – kunnen dus inspelen op de maatschappelijke acceptatie door meer en/of anders te communiceren met de maatschappij, ofwel inwoners van de gemeenten, en door ze te laten participeren. Rechtvaardigheid kan dus te maken hebben met de mate waarin men inspraak heeft in het besluitvormingsproces. Dit wordt ook wel procedurele rechtvaardigheid genoemd. Inspraak is één van de vier dimensies die een rol spelen in procedurele rechtvaardigheid. Wanneer burgers bijvoorbeeld geen inspraak hebben zal dit eerder als onrechtvaardig worden ervaren. Inspraak gaat over de mogelijkheid om een eigen mening in te brengen en de ervaring dat die mening daadwerkelijk wordt gehoord, besproken en overwogen (Bleijenberg et al., 2020; van Rijnsoever et al., 2015). Een andere dimensie van procedurele rechtvaardigheid is respect; de ervaring van deelnemers dat ze met respect worden behandeld, bijvoorbeeld dat ze beleefd worden aangesproken en dat bijeenkomsten op een schappelijke tijd/locatie worden gehouden (Bleijenberg et al., 2020). De derde dimensie is verantwoording; wordt er voldoende open verantwoording afgelegd over de totstandkoming van de uitkomst aan de deelnemers? Zijn de stappen van het participatieproces en vervolgproces duidelijk en eerlijk uitgelegd en worden andere inhoudelijke keuzes in de uitkomst goed onderbouwd (Bleijenberg et al., 2020)? De laatste dimensie gaat over de professionaliteit en integriteit van de betrokken ambtenaren. Hoe wordt dit ervaren door de deelnemers? Dit kan meestal worden herleid uit de inrichting van het participatieproces en het gedrag van de ambtenaren (Bleijenberg et al., 2020). Al met al, wanneer de procedurele rechtvaardigheid als goed wordt ervaren, verhoogt dit over het algemeen de maatschappelijke acceptatie en de tevredenheid. Op deze manier wordt draagvlak gecreëerd en neemt het vertrouwen in de gemeenten toe (Bleijenberg et al., 2020).

3. Deelvragen

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden zijn een aantal deelvragen opgesteld aan de hand van het theoretisch kader. Voor de duidelijkheid zijn de onderzoeksvraag met bijbehorende deelvragen in logische volgorde bijeen gezet:

Welke frames brengen verschillende stakeholders naar voren met betrekking tot de acceptatie van (multifunctionele) zonneparken in de gemeenten Boxmeer en Bergen, welke patronen zijn hierin te ontdekken en hoe kunnen deze worden begrepen vanuit professionele achtergronden?

1. Welke waarden, normen, belangen, kennis en overtuigingen kunnen worden geïdentificeerd in de frames die de verschillende stakeholders naar voren brengen met betrekking tot de acceptatie multifunctionele zonneparken in de gemeenten Boxmeer en Bergen?
 - a. Hoe wordt de acceptatie van beleid ten aanzien van de energietransitie geframed?
 - i. Hoe wordt het probleem geframed?
 - ii. Hoe wordt het ingrijpen van de gemeente/Rijksoverheid geframed?
 - iii. Hoe wordt de effectiviteit van de aanleg van een zonnepark geframed?
 - iv. Hoe wordt het realisme van de aanleg van een zonnepark geframed?
 - v. Hoe wordt de inpasbaarheid van de aanleg van een zonnepark geframed?
 - vi. Hoe wordt de rechtvaardigheid van de aanleg van een zonnepark geframed?
 - b. Hoe wordt de (geplande) locatie van het toekomstige zonnepark geframed?
 - c. Hoe wordt de procedurele rechtvaardigheid geframed?
 - i. Hoe wordt de inspraak in het planproces geframed?
 - ii. Hoe wordt de behandeling van de deelnemers geframed?
 - iii. Hoe wordt de verantwoording over de totstandkoming van de uitkomst geframed?
 - iv. Hoe wordt de professionaliteit en integriteit van de betrokken ambtenaren geframed?
 - d. Hoe wordt de communicatie met de gemeenten geframed?
 - e. Hoe wordt het vertrouwen in de gemeente geframed?
2. Welke patronen kunnen worden ontdekt in de frames van de verschillende stakeholders?
3. Hoe kunnen de frames worden begrepen vanuit professionele achtergronden?
4. Welke mogelijkheden kunnen op basis van de inzichten verkregen in dit onderzoek worden geïdentificeerd om een effectieve samenwerking te bevorderen voor het behalen van de energiedoelstellingen?

4. Onderzoeksmethoden

Dit onderzoek is een *case study*. Hiermee kan een diepgaand inzicht worden verkregen in het onderzoeksobject ofwel de casus (Verschuren & Doorewaard, 2010, p. 178). Er is gekozen voor kwalitatief onderzoek omdat daarmee inzicht kan worden verkregen in de frames van verschillende stakeholders ten opzichte van de aanleg van (multifunctionele) zonneparken in de gemeenten Boxmeer en Bergen. De diepgang van een case study kan leiden tot nieuwe ontdekkingen en op die manier bijdragen aan de kennisopbouw in een bepaald veld of in de maatschappij (Flyvbjerg, 2006).

Om erachter te komen wat de frames zijn van de verschillende stakeholders met betrekking tot de acceptatie van (multifunctionele) zonneparken in de gemeenten, zijn semigestructureerde interviews afgenomen om de individuele mening van de stakeholder te achterhalen. De respondent kon zo vrij en uitgebreid antwoorden als hij/zij zelf wilde en er kon ook worden doorgevraagd als dat nodig was (Flick, 2015, p. 140). Er is gebruik gemaakt van een interviewgide gebaseerd op de deelvragen die voortkwamen uit het theoretisch kader. Er zijn in totaal twaalf interviews afgenomen met verschillende stakeholders die op een of andere manier betrokken waren bij één van de twee gemeenten. In dit onderzoek is de privacy van de respondenten gewaarborgd door ze aan te duiden als bedrijf/organisatie waarvoor ze werken en geen verwijswaarden te gebruiken zoals 'zijn' en 'haar'. Er is een audio-opname gemaakt van elk interview met toestemming van de respondenten.

Er heeft mailcontact plaatsgevonden met een van de dorpsraden van gemeente Bergen. Ondanks dat het verzoek voor een interview werd afgewezen was het wel mogelijk om een aantal vragen te stellen via de mail. Deze vragen gingen over de heersende mening onder de inwoners van het desbetreffende dorp. Er is toestemming gegeven om deze informatie te gebruiken voor dit onderzoek.

De audio-opnames van de interviews zijn gebruikt voor het maken van transcripten in Word. De interviews zijn woord voor woord getranscribeerd waarbij aarzelingen en stopwoorden zijn genegeerd omdat deze geen toegevoegde waarde hebben voor de frame analyse. Met behulp van het programma Atlas.ti zijn de transcripten gecodeerd. Uiteindelijk is per deelvraag geanalyseerd wat er over het onderwerp is gezegd en zijn door middel van constante vergelijking tussen de interviews de belangrijkste resultaten geselecteerd. Een framing analyse is toegepast op een aantal geselecteerde quotes die de resultaten illustreren. Hierbij is gekeken naar de manier waarop de zes elementen van het referentiekader zijn gepresenteerd, zijnde waarden, normen, belangen, kennis en overtuigingen.

5. Resultaten

Er zijn vier groepen gemaakt van respondenten op basis van het bedrijf of de organisatie waarvoor de respondenten werken: gemeenten (G1 t/m G5), belangenorganisaties voor natuur, milieu en landschap (B1 t/m B3), Enexis (E1 en E2) en land- en tuinbouworganisaties (L1 en L2). D1 staat voor het mailcontact met een van de dorpsraden van gemeente Bergen. De deelconclusies per onderwerp zijn gebruikt om de resultaten samen te vatten.

5.1 Acceptatie van beleid

Acceptatie van het probleem

Een belangrijk patroon was dat geen enkele respondent het probleem van klimaatverandering en de noodzaak van de energietransitie ontkende. Een ander patroon was de norm dat er iets ondernomen moet worden ofwel vanwege de resultaatsverplichting (G1), ofwel vanwege de noodzakelijke CO₂-reductie (B2) en het opraken van de fossiele brandstoffen (B3). Hier liggen dus verschillende belangen aan ten grondslag. Er werden ook nog andere problemen en oplossingen aangekaart die voortkwamen uit de energietransitie. Een probleem dat vaker werd genoemd (G1, G2, G4, E1, E2, L1) was de netcapaciteit die op dit moment onvoldoende is. Hieruit kwam de norm naar voren dat er meer geïnvesteerd zal moeten worden in het netwerk met als gevolg dat gemeenten hierdoor (waarschijnlijk) langer moeten wachten met de aanleg van zonneparken. Ook zijn er andere problemen genoemd: de noodzaak van energiebesparing en de bewustwording van de maatschappij.

Locatie

Er kan worden geconcludeerd dat veel respondenten waarde hechten aan de natuurwaarde; ze zien liever geen zonnepark op een plek met een hoge natuurwaarde. Er zijn patronen gevonden in de frames omtrent locaties waar geen zonneparken zouden moeten worden geplaatst. Belangrijke natuurgebieden zoals de Maasheggen en de Maasduinen moeten vrij blijven van dit soort ontwikkelingen volgens verschillende respondenten (G1, G2, G4, B1, B2). Locaties met een lage natuurwaarde zoals intensieve landbouwgrond (B1), platte daken (B1, L1), voormalige intensieve veehouderijen (G2), industrieterreinen (B1), voormalige stortplaatsen (E1) en vlakbij infrastructuur (G2) hebben de voorkeur. Een ander patroon was de norm dat zonneparken moeten worden geconcentreerd met als meest voorkomende reden dat het landschap zoveel mogelijk wordt ontzien (G3, G4, G5, B2, L1). Er zijn tegengestelde belangen ontdekt in de agrarische sector; sommigen vinden dat landbouwgrond niet mag worden 'opgeofferd' voor zonneparken, anderen zien juist kansen om er geld mee te verdienen. De geplande locatie van het Energielandgoed Wells Meer werd over het algemeen geaccepteerd.

Ingrijpen gemeente/overheid

De meningen waren verdeeld over de aanpak van de energietransitie. Een belangrijk patroon dat te maken heeft met het ingrijpen van de gemeenten en de Rijksoverheid was dat veel respondenten (G1, G2, G4, B3, E1, L1) de ambitie om energieneutraal/onafhankelijk te worden goed vonden omdat het belangrijk is om die verantwoordelijkheid (G1) te nemen en om het goede voorbeeld te geven (E1). De meeste respondenten van de gemeente waren tevreden met hun eigen aanpak. Onder de inwoners van gemeente Bergen heerst echter enige onbegrip hierover en dat is (tot op zekere hoogte) ook bekend bij de gemeente. Een ander patroon was de norm dat de energietransitie groter zou moeten worden aangepakt dan op gemeentelijk schaalniveau (B1, B2, E2). Hiermee voorkom je onder andere inefficiëntie op het gebied van ruimtegebruik en grondstofverbruik.

Effectiviteit

Een belangrijk patroon is dat de meeste respondenten overtuigd waren dat de zonneparken effectief zullen zijn (G3, G4, B3, E1, E2, L1) waarbij sommigen de kanttekening maakten dat het waarschijnlijk niet de oplossing is voor de lange termijn (G1, G2, B2). Een paar stakeholders dacht dat zonnepanelen beter in de woestijn kunnen worden geplaatst omdat ze daar effectiever zijn (G2, B1). De respondenten van Enexis beredeneerden met hun kennis dat het evengoed rendabel is om zonneparken aan te leggen in Nederland. Verschillende respondenten zagen windmolens liever dan zonneparken omdat ze effectiever zijn qua energieopbrengst (E1, E2, L2), minder ruimte in beslag nemen (E1, L2) en minder kosten om aan te leggen (E1).

Realisme

Een patroon dat voorkwam bij de paragraaf over het ingrijpen van gemeente/overheid past ook onder het realistisch bekijken van de maatregelen, namelijk de positieve kijk op de ambities van de gemeenten. In gemeente Bergen waren er echter soms twijfels over de haalbaarheid van de ambitie in termen van tijd. Ook zagen (sommige) inwoners de ambitie van gemeente Bergen minder realistisch in (D1). Daarnaast gaf een aantal respondenten (G1, G4, E1, L1) aan dat het in deze transitie onmogelijk is om iedereen tevreden te houden en de lusten en lasten 100% eerlijk te verdelen.

Inpasbaarheid

Er werd op verschillende manieren aangekeken tegen de inpasbaarheid van de maatregelen. Een patroon was de norm dat het landschappelijk goed moet worden ingepast (G1, G3, E1, E2). Een ander patroon was het belang van maatschappelijke en sociale inpassing met normen dat de inwoners ervan moeten kunnen profiteren (G1, G3, E1) en dat de leefomgeving van omwonenden prettig moet blijven (G3, G4). In gemeente Bergen is met omwonenden gekeken naar de inpassing van hun woonomgeving met het Energielandgoed. Er wordt waarde gehecht aan de transparantie van het proces en aan de meningen van omwonenden. Ook viel het op dat een groot deel van de respondenten (G1, G2, G4, E1, E2, L1, L2) het goed zou vinden als een zonnepark multifunctioneel kan worden gemaakt. Wanneer er bijvoorbeeld gewassen onder de zonnepanelen kunnen worden verbouwd kan dit interessant zijn voor agrariërs. Over het algemeen verhoogt meervoudig ruimtegebruik de maatschappelijke acceptatie van zonneparken.

Rechtvaardigheid van de maatregelen

Rechtvaardigheid is een belangrijke waarde voor alle respondenten. Er zijn drie patronen ontdekt die te maken hadden met de rechtvaardigheid van de maatregelen. Vier respondenten van de gemeente (G1, G3, G4, G5) vonden het rechtvaardig als de meest benadeelden kunnen worden gecompenseerd. Verschillende respondenten maakten zich zorgen over de kosten (L2, D1) of erkenden het financiële risico (G4, G5, B3) dat gemeente Bergen heeft genomen met het project. Daarnaast waren er ook zorgen over de impact op het milieu en het voortbestaan van de kleinere agrarische bedrijven. Daarnaast gaf een paar respondenten (B2, E1) aan dat 50% van de duurzame energieopwekking lokaal eigendom zou moeten zijn.

5.2 Vertrouwen, communicatie en procedurele rechtvaardigheid

Inspraak

Alle respondenten van de gemeenten (G1, G2, G3, G4, G5) hechten waarde aan inspraak van burgers of andere belanghebbenden. Hoewel gemeente Bergen er alles aan probeert te doen om burgers te betrekken gaven sommigen (G1, G3, G5) aan dat ze (helaas) nog weinig reacties hadden gekregen. (Sommige) inwoners hebben het idee dat ze niets in te brengen hebben. Hier lijkt dus een verschil te bestaan tussen de overtuigingen van de gemeente en de burgers met betrekking tot de inspraak.

Respect, professionaliteit en integriteit

(De tweede en vierde dimensie van procedurele rechtvaardigheid zijn samengebracht in één paragraaf omdat beide gaan over het gedrag van de betrokken ambtenaren richting de deelnemers of hun gedrag in het algemeen.)

Vrijwel alle respondenten (B3, E1, E2, L1, L2) waren positief over het gedrag van en de behandeling door de betrokken ambtenaren. De meningen werden onder andere onderbouwd met waarden als eerlijke behandeling, collegialiteit en vriendelijkheid.

Verantwoording totstandkoming uitkomst

De waarden betrokkenheid en transparantie zijn meermaals teruggekomen in de frames van respondenten. Betrokkenheid van inwoners en andere stakeholders werd als een belangrijke waarde gezien door de meeste respondenten (G1, G2, G3, G4, G5, B2, B3, L1, L2). Daarnaast kwam de waarde transparantie ook een aantal keren terug (G3, G4, G5, B3, L2). In gemeente Bergen wordt er veel aandacht besteed aan transparantie doordat ze elk stapje communiceren naar de burgers.

Communicatie en vertrouwen

De meeste respondenten (B3, E1, E2, L1, L2) beschouwden de communicatie met en door de gemeente als goed op één uitzondering na (B1). Deze respondent beschouwde de communicatie als stroef maar dat komt (waarschijnlijk) omdat deze belangenorganisatie niet echt betrokken is bij de plannen van de gemeenten. Vanuit de gemeenten werd de communicatie met inwoners en/of andere stakeholders ook als goed beschouwd (G1, G3, G4, G5). Beide gemeenten maken gebruik van een online tool ('BSR Leefstijlen energietransitie' van MarketResponse) om de communicatiestrategie effectiever te maken. Ook hadden de meeste respondenten (B1, B2, B3, E1, E2, L1, L2) wel vertrouwen in de plannen van de gemeenten. Echter, het vertrouwen onder (een deel van) de inwoners van gemeente Bergen ligt lager (D1).

6. Discussie en conclusie

6.1 Discussie

Uit dit onderzoek blijkt dat er verschillende frames bestaan met betrekking tot de acceptatie van (multifunctionele) zonneparken, maar vooral ook veel overeenkomsten. Over het algemeen konden de frames worden verklaard aan de hand van hun professionele achtergrond. (Dit is gedaan in de discussie maar niet relevant voor deze samenvatting). Echter, de opbouw van frames wordt doorgaans bepaald door meerdere culturele en persoonlijke factoren (Nijland et al., 2018). Hoewel culturele en persoonlijke factoren waarschijnlijk samenhangen met de professionele achtergrond van stakeholders, zijn deze niet meegenomen in dit onderzoek. Hierdoor zouden sommige verklaringen onjuist of onvolledig kunnen zijn omdat ze enkel gebaseerd zijn op de professionele achtergronden.

Implicaties

Het huidige onderzoek laat zien dat er veel verschillende waarden, normen, belangen, kennis en overtuigingen een rol spelen in de maatschappelijke acceptatie van (multifunctionele) zonneparken. Deze sociale component is belangrijk voor het kunnen slagen van dergelijke projecten. Echter, volgens Sovacool et al. (2015) wordt er in energieonderzoek vaak nog te weinig aandacht besteed aan de menselijke software. Volgens hen is het belangrijk dat er meer sociale wetenschap wordt geïntegreerd in energieprogramma's om beter begrip te hebben van de bronnen en dynamiek van energieproblemen (Sovacool et al., 2015). Het huidige onderzoek draagt bij aan de integratie van sociale wetenschap in energieproblemen.

In de studie van Perlaviciute et al. (2018) is onderzocht welke waarden ten grondslag liggen aan negatieve emoties van het publiek richting energieprojecten. Inzicht in deze waarden kan helpen om adequaat te reageren op deze emoties waardoor weerstand kan worden voorkomen (Perlaviciute et al., 2018). Zij hebben echter niet gekeken naar de waarden omtrent zonne-energie omdat deze over het algemeen positieve emoties uitlokt, gebaseerd op de studie van Sütterlin & Siegrist (2017) (Perlaviciute et al., 2018). Het huidige onderzoek heeft wel gekeken naar de waarden van stakeholders richting zonne-energieprojecten en draagt daarom bij aan het inzichtelijk maken van deze waarden om uiteindelijk weerstand te kunnen voorkomen. Inzicht in de waarden kan ook leiden tot creatieve oplossingen zoals het koppelen van meerdere functies aan energieprojecten. Hierdoor komen er minder waarden in het gedrang en zal er minder weerstand zijn.

Het huidige onderzoek is een aanvulling op de bestaande literatuur over de maatschappelijke acceptatie van zonneparken omdat eerdere studies nog niet hebben gekeken naar de specifieke frames van verschillende stakeholders en er is ook nog weinig tot geen onderzoek gedaan naar de acceptatie van zonneparken in Nederland. Zoals aangegeven in het begin van deze scriptie is, om de energietransitie te laten slagen, een herordening nodig van de hardware, orgware en software. Om verandering te kunnen bereiken is het allereerst noodzakelijk om inzicht te hebben in hetgeen dat veranderd moet worden. Dit onderzoek geeft inzicht in de software op het gebied van de maatschappelijke acceptatie van (multifunctionele) zonneparken en draagt daarmee bij aan het mogelijk maken van een toekomstige herordening ervan.

Beperkingen en suggesties voor vervolgonderzoek

- In eerste instantie was het de bedoeling dat er ook inwoners en agrariërs van beide gemeenten zouden worden geïnterviewd. Dit is echter niet gelukt om verschillende redenen. Hoewel de respondenten van de land- en tuinbouworganisaties deels voor hun achterban spraken is het onbekend hoe de agrariërs over alle aspecten van maatschappelijke acceptatie

denken. Uit het mailcontact met een van de dorpsraden van gemeente Bergen zijn ook belangrijke meningen naar boven gekomen die leken te conflicteren met de meningen van de respondenten van de gemeente. Er kan echter geen oordeel worden gegeven over de frames van de inwoners omdat het onbekend is over hoeveel inwoners het ging en de gemeente meerdere dorpskernen heeft. Al met al is het belangrijk om in acht te houden dat de inzichten uit dit onderzoek incompleet zijn omdat de meningen van het publiek niet konden worden meegenomen. Voor vervolgonderzoek is het daarom interessant om de visie van inwoners en agrariërs ook mee te nemen.

- Een beperking van de interviews zelf is dat deze niet face-to-face konden worden afgenomen wegens de uitbraak van het coronavirus. Om deze reden zijn de interviews telefonisch of via Microsoft Teams afgenomen, afhankelijk van de voorkeur van de respondent. Er zijn vijf interviews telefonisch afgenomen, deze hadden als nadeel dat gezichtsuitdrukkingen en lichaamstaal niet konden worden meegenomen terwijl deze bij kunnen dragen aan de juiste interpretatie van het antwoord en kunnen helpen bij het stellen van vervolgvragen (Verschuren & Doorewaard, 2010).
- De patronen die zijn ontdekt in de resultaten zijn enkel gebaseerd op de expliciete uitingen van respondenten. Het zou kunnen zijn dat meerdere respondenten hetzelfde frame hadden maar dat dit niet tot uiting is gekomen in de interviews. Dit kan bijvoorbeeld liggen aan de manier waarop bepaalde vragen zijn gesteld of aan de volgorde van de vragen die niet bij elk interview exact gelijk was. Hierdoor kunnen bepaalde frames en daardoor patronen over het hoofd zijn gezien.

6.2 Conclusie

Dit onderzoek laat zien dat er verschillende frames en patronen te ontdekken zijn met betrekking tot de acceptatie van (multifunctionele) zonneparken in de gemeenten Boxmeer en Bergen. Er wordt over het algemeen veel waarde gehecht aan de natuur en het landschap. Normen die hierbij horen zijn dat belangrijke natuurgebieden zoals de Maasheggen en de Maasduinen vrij moeten blijven van energieprojecten en dat zonneparken zoveel mogelijk moeten worden geconcentreerd. Daarnaast zagen sommigen liever windmolens dan zonneparken vanwege de effectiviteit en het ruimtebeslag. Hoewel de ernst van klimaatverandering en de urgentie van de energietransitie worden geaccepteerd was niet iedereen het eens over de schaal waarop de energietransitie wordt aangepakt. De respondenten hechten ook veel waarde aan een goede inpassing in het landschap en in de samenleving. Ook kan worden geconcludeerd dat meervoudig ruimtegebruik de maatschappelijke acceptatie verhoogt. Andere belangrijke waarden die naar voren zijn gekomen zijn: rechtvaardigheid, betrokkenheid en transparantie.

Daarnaast heeft dit onderzoek laten zien dat de energietransitie een complex probleem is want er zit naast een technologische component ook een sociale component in waarin waarden, normen, belangen, kennis en overtuigingen een rol spelen die met elkaar kunnen conflicteren. De maatschappelijke acceptatie speelt een belangrijke rol in het slagen van de energietransitie en benadrukt het belang van transdisciplinair werken aan energiebeleid. Dit onderzoek geeft inzicht in de software met betrekking tot de maatschappelijke acceptatie van zonneparken en is waardevol omdat het bij kan dragen aan een toekomstige herordering van de hardware, orgware en software noodzakelijk voor het slagen van de energietransitie.

7. Aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden aanbevelingen gedaan aan de gemeenten op basis van de verkregen data om aan het maatschappelijk doel van dit onderzoek te voldoen. Deze aanbevelingen verschillen per gemeente omdat ze in een ander stadium verkeren wat betreft de plannen voor de aanleg van een zonnepark. Sommige aanbevelingen voor gemeente Boxmeer zijn afgeleid van de ervaringen en tips van gemeente Bergen omdat zij al verder zijn in het proces. Hier zou gemeente Boxmeer wellicht haar voordeel mee kunnen doen.

7.1 Aanbevelingen voor beide gemeenten

- Doe onderzoek naar de maatschappelijke acceptatie met betrekking tot de aanleg van energieprojecten. Ga met verschillende stakeholders in gesprek om te kunnen begrijpen hoe ze aankijken tegen de verschillende aspecten van maatschappelijke acceptatie. Met deze inzichten kun je beter inspelen op de verschillende behoeften en mogelijk weerstand voorkomen.
- Uit de interviews zijn enkele adviezen naar voren gekomen om meer draagvlak te creëren voor energieprojecten. Dit kan bijvoorbeeld worden gedaan door burgerinitiatieven aan te moedigen en financieel te steunen als gemeente, want alles wat van onderuit komt is meegenomen voor de gemeente.
- Ook is het belangrijk om duurzaamheid onder de aandacht te brengen en jezelf te promoten als gemeente. Wanneer je de burger kunt laten zien hoeveel er al is gedaan door de gemeente en door ondernemers in de gemeente heeft dit een positieve invloed op de mindset van de burger. Een voorbeeld is om displays te plaatsen bij industrieterreinen die aangeven hoeveel duurzame energie er al is gerealiseerd door ondernemers. Vanaf de grond is het namelijk vaak onzichtbaar waardoor de ondernemer ogenschijnlijk niets doet.
- Een tip die beide gemeenten zouden kunnen gebruiken is dat het energieproject het liefst zo flexibel mogelijk wordt ontwikkeld. Als er later steeds meer functies kunnen worden geïntegreerd, en dit effectief blijkt, is het handig als de opstelling bijvoorbeeld eenvoudig op te hogen is zonder dat het heel veel extra geld gaat kosten.
- Betrek burgers uit verschillende leeftijdsgroepen want deze hebben vaak verschillende ideeën over zaken. De jeugd is hier een extra belangrijke doelgroep omdat het uiteindelijk ook om hun toekomst draait. Enthousiasmeer ze voor de energiedoelstellingen van de gemeente en wellicht dat sommigen hier over tien tot twintig jaar aan verder willen werken.

7.2 Aanbevelingen voor gemeente Boxmeer

- Uit dit onderzoek is naar voren gekomen dat veel stakeholders het belangrijk vinden dat zonneparken worden geconcentreerd. Redenen hiervoor zijn dat het landschap zoveel mogelijk wordt ontzien, het efficiënter is en minder kost om aan te leggen. Een advies is om samen te werken met andere gemeenten om de aanleg van een gezamenlijk groter zonnepark te bewerkstelligen.
- Voor gemeente Bergen bleek het nuttig te zijn geweest om op bezoek te gaan bij andere gemeenten. Een advies is om te kijken hoe andere gemeenten het hebben gedaan en om daar voordeel mee te pakken. Ook waren ze in gemeente Bergen enthousiast over informatieverstrekking in de vorm van een informatiemarkt en via sociale media in de vorm van filmpjes en infographics.

7.3 Aanbevelingen voor gemeente Bergen

- Op basis van de informatie uit de e-mails met een van de dorpsraden lijkt er een verschil te bestaan tussen overtuigingen van de gemeente en de overtuigingen van (een deel van) haar inwoners. Hoewel de gemeente er naar eigen zeggen alles aan probeert te doen om haar inwoners te betrekken wordt dit toch als een gelopen race gezien door (een deel van) de inwoners. Het advies is om met de inwoners te gaan praten over hun beleving van de participatie en om eventuele zorgen, bijvoorbeeld over de maatschappelijke kosten, weg te halen om weerstand te voorkomen. Er zou eventueel ook onderzoek kunnen worden gedaan naar de oorzaak van dit verschil in overtuigingen om de leefwereld van de burger beter te kunnen begrijpen.
- Vanuit de LLTB zijn er zorgen over het voortbestaan van de agrarische sector in gemeente Bergen. Het advies is om deze zorgen weg te halen door de sector te ondersteunen en ze eventueel extra ruimte te geven op andere plaatsen in de gemeente. Hiermee voorkom je wellicht extra weerstand vanuit deze sector.

8. Referenties

- Aarts, N. (2018). *Dynamiek en Dependentie in Socio-Ecologische Interacties*.
- Aarts, N., Steuten, C., & Van Woerkum, C. (2014). *Strategische communicatie: Principes en toepassingen* (3e druk). Assen: Koninklijke van Gorcum.
- Aarts, N., Van Lieshout, M., & Van Woerkum, C. (2011). *Competing Claims in Public Space: The Construction of Frames in Different Relational Contexts*. Retrieved from <http://hdl.handle.net/2066/151928>
- Bleijenberg, C., Renes, R., Aarts, N., & Moons, J. (2020). Het spel en de knikers: Ervaren rechtvaardigheid in vier lokale participatieprocessen.
- Dewulf, A., & Bouwen, R. (2012). Issue Framing in Conversations for Change: Discursive Interaction Strategies for "Doing Differences". *Journal of Applied Behavioral Science*, 48(2), 168-193. doi:10.1177/0021886312438858
- Entman, R. M. (1993). Framing - toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51-58. doi:DOI 10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x
- Flick, U. (2015). *Introducing research methodology : a beginner's guide to doing a research project* (2. ed.). Los Angeles: SAGE.
- Flyvbjerg, B. (2006). *Five Misunderstandings About Case-Study Research*: Sage Publications.
- Huijts, N. M. A., Molin, E. J. E., & Steg, L. (2012). Psychological factors influencing sustainable energy technology acceptance: A review-based comprehensive framework. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 16(1), 525-531. doi:<https://doi.org/10.1016/j.rser.2011.08.018>
- Leeuwis, C., & Aarts, N. (2011). Rethinking Communication in Innovation Processes: Creating Space for Change in Complex Systems. *The Journal of Agricultural Education and Extension*, 17(1), 21-36. doi:10.1080/1389224X.2011.536344
- Nijland, H. J., Aarts, N., & Van Woerkum, C. M. (2018). Exploring the framing of animal farming and meat consumption: On the diversity of topics used and qualitative patterns in selected demographic contexts. *Animals*, 8(2), 17.
- Perlaviciute, G., Steg, L., Contzen, N., Roeser, S., & Huijts, N. (2018). Emotional Responses to Energy Projects: Insights for Responsible Decision Making in a Sustainable Energy Transition. *Sustainability*, 10(7), 2526.
- Smits, R. (2000). *Innovatie in de universiteit*. Inaugurele rede. Universiteit Utrecht, Utrecht.
- Sovacool, B. K., Ryan, S. E., Stern, P. C., Janda, K., Rochlin, G., Spreng, D., . . . Lutzenhiser, L. (2015). Integrating social science in energy research. *Energy Research & Social Science*, 6, 95-99. doi:<https://doi.org/10.1016/j.erss.2014.12.005>
- van Rijnsoever, F. J., van Mossel, A., & Broecks, K. P. F. (2015). Public acceptance of energy technologies: The effects of labeling, time, and heterogeneity in a discrete choice experiment. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 45, 817-829. doi:<https://doi.org/10.1016/j.rser.2015.02.040>
- Verschuren, P., & Doorewaard, H. (2010). *Designing a research project* (2. ed.). The Hague: Eleven International Publishing.
- Wüstenhagen, R., Wolsink, M., & Bürer, M. J. (2007). Social acceptance of renewable energy innovation: An introduction to the concept. *Energy Policy*, 35(5), 2683-2691.